

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

AZƏRBAYCAN ŞİFAHİ XALQ ƏDƏBİYYATI
KAFEDRASI

BAKALAVRİAT SƏVİYYƏSİ ÜÇÜN

İXTİSAS: 050101 - AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ ƏDƏBİYYATI
MÜƏLLİMLİYİ

FƏNN: İPF-B07 “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı”

(I kurs)

PROQRAM

Bakı – 2019

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

AZƏRBAYCAN ŞİFAHİ XALQ ƏDƏBİYYATI KAFEDRASI

BAKALAVRİAT SƏVİYYƏSİ ÜÇÜN

İXTİSAS: 050101 - AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ ƏDƏBİYYATI
MÜƏLLİMLİYİ

FƏNN: İPF-B07 “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı”

(I kurs)

PROQRAM

Bakı Dövlət Universitetinin
Rektorunun 10 may 2019-cu il tarixli,
R-56 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Bakı – 2019

Tərtib edən:

Səhər Hidayət qızı Orucova

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı kafedrasının müdiri, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Redaktor:

Kəmalə Faiq qızı İslamzadə

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı kafedrasının dosenti, filologiya üzrə f lsf  doktoru

Rəyçilər:

Nizami Qasım oğlu Xəlilov

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı kafedrasının professoru, filologiya üzrə elmlər doktoru

M h rr m Paşa oğlu Qasım

Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədri,  m kdar elm xadimi, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

İZAHAT VƏRƏQİ

“Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı” fənni (İPF-B07) bakalavr pilləsində **050101** - “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi” ixtisasları alan tələbələrə I kursda 60 saat (30 saat mühazirə, 30 saat məşğələ) həcmində keçilir. Hazırda bu fənn filologiya, tarix, jurnalistika, kitabxanaçılıq-informasiya fakültələrində müxtəlif saatlar həcmində tədris edilir. Filologiya fakültəsində isə bu dərslərin həcmi 60 saatdır. Proqram birinci semestrədə keçilən 30 saat mühazirə, 30 saat seminar mövzularını əhatə edən dərslər üçün tərtib olunmuşdur. Fənnin həcmi mütəxəssis hazırlığı üzrə Dövlət Standartının tələblərinə uyğundur. Fənn üzrə tədris işinin əsas növü mühazirə və praktik auditoriya məşğələləridir. Məşğələlərin əsas forması ilə yanaşı, tələbənin auditoriyadankənar vaxtda yerinə yetirdiyi müntəzəm məcburi sərbəst işi də böyük əhəmiyyətə malikdir. Proqramı hazırlayarkən mövzu ilə bağlı son toplama və tədqiqat işləri nəzərə alınmışdır. Azərbaycandan başqa, Rusiya və Avropadakı tədqiqatçıların elmi qənaətlərinə də yer verilmişdir. Proqramın sonunda iki bölümdən — əsas və əlavə ədəbiyyatdan (Azərbaycan və rus dillərində) ibarət siyahı da təqdim edilmişdir.

Fənnin mənimsənilməsinin məqsəd və vəzifələri

Kursun məqsədi – tələbələrə folklorun yaranma və inkişaf qanunauyğunluqlarını, tarixi, çağdaş durumunu, onun incəsənət və bədii ədəbiyyatın tərkib hissəsi kimi özünəməxsusluqlarını, folklor janrlarının poetik xüsusiyyətlərini, milli folklorumuzun janr sistemini, əsas nümunələrinin ideya-bədii təhlilini, ayrı-ayrı folklor sahələrinin, o cümlədən aşıq sənətinin xüsusiyyətlərini, folklorşünaslığın bir elm kimi yaranması tarixini, görkəmli

folklorşünasların elmi irsini tədris etmək və mənimsətməkdən ibarətdir:

Kursun vəzifələri:

1. Tələbələrdə folklor anlayışı haqqında təsəvvür formalaşdırmaq;
2. Şifahi ədəbi (folklor) mətnləri ideya – bədii baxımdan müstəqil şəkildə təhlil etmək vərdişlərini tələbələrə aşılamaq;
3. Şifahi xalq ədəbiyyatının öyrənilməsinin əhəmiyyətini tələbələrə izah etmək;
4. Tələbələri Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının janrları ilə tanış etmək, onları bir-birindən fərqləndirmə vərdişlərini inkişaf etdirmək;
5. Tələbələrdə folklor nümunələrini toplama vərdişlərini təkmilləşdirmək;
6. Fənni milli tarix və etnoqrafiyamızla əlaqələndirməklə folklorumuzu digər elmlərin nailiyyətlərini nəzərə almaqla öyrənməyin vacibliyini tələbələrə başa salmaq;

Fənnin tədris prosesində yeri

“Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı” fənni filologiya fakültəsində tədris olunan “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” fənninin başlanğıc kursudur. Bu kursda folklorşünaslıq elminin mahiyyəti, təşəkkülü, tarixi; şifahi xalq ədəbiyyatının xüsusiyyətləri, janr

sistemi, hər bir janra aid mühüm ədəbi mətnlər, onların poetik xüsusiyyətləri və s. tədris olunur.

İPF-B07 - “Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı”

mütəxəssislərin ümumi peşə hazırlığı üzrə fənlər silsiləsini təşkil edən nəzəri fənlərdən biridir.

“Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı” həm filoloji, həm də ümumkulturoloji fənn kimi bir çox elmlərlə, xüsusilə ədəbiyyat nəzəriyyəsi, ədəbiyyat tarixi, dilçilik, dialektologiya, musiqişünaslıq, teatrşünaslıq, tarixşünaslıq, etnoqrafiya, etnopsixologiya, fəlsəfə, din tarixi və s. elmlərlə birbaşa əlaqədardır. Bu fənni öyrənməklə tələbələr Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının (folklorunun) yaranma və inkişaf qanunauyğunluqlarını, onun tarixini, çağdaş durumunu, folklor janrlarının poetik xüsusiyyətlərini mənimsəyəcək; şifahi ədəbi (folklor) mətnləri müstəqil şəkildə ideya-bədi baxımdan təhlil etmək, milli tarix və etnoqrafiyamızla əlaqələndirmək, habelə milli mədəniyyətimizin tərkib hissəsi olaraq yaşayan canlı folklor örnəklərini toplamaq vərdişlərinə yiyələnəcəklər.

Fənnin mənimsənilməsi nəticəsində tələbə bilməlidir:

- “Folklor” anlayışını;
- Şifahi xalq ədəbiyyatının janrlarını;
- Folklorşünaslıq məktəblərini;

– Şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin nəşr və tədqiq tarixini.

Bacarmalıdır:

– Şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini toplamağı;

– Folklor nümunələrini janrlarına görə ayırmağı;

– elmi ədəbiyyatla işləməyi, müasir audio, video və multimediyə vasitələrindən istifadə etməyi.

Yiyələnməlidir:

– folklor nümunələrini toplamaq vərdişlərinə;

– fənlə bağlı tədris – metodiki və elmi ədəbiyyatla işləmək vərdişlərinə;

– müxtəlif tipli informasiyanın müstəqil şəkildə axtarışı, işlənilib hazırlanması və istifadəsi vərdişlərinə.

Mövzular üzrə saatların bölgüsü

№	Mövzular	Cəmi	o cümlədən	
			mühazirə	seminar
1.	Folklorun əsas səciyyəsi. Folklor nəzəriyyələri	4	2	2
2.	Azərbaycan folklorşünaslığı tarixi	4	2	2
3.	Mifologiya. Arxaik janrlar	4	2	2
4.	Lirik növün janrları və mərasim folkloru	4	2	2
5.	Epik növün janrları :			

	atalar sözü və məsəllər, tapmacalar, əfsanə və rəvayətlər	4	2	2
6.	Azərbaycan nağılları. Təsnifatı. Lətifə janrı.	4	2	2
7.	Ozan- aşiq sənəti. Aşiq şeirinin şəklləri	4	2	2
8.	Dastan janrı. Qədim türk dastanları	4	2	2
9.	“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı. Nəşr və tədqiq tarixi	4	2	2
10.	“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının obrazları	4	2	2
11.	“Koroğlu” eposu: versiya və variantları	4	2	2
12.	“Koroğlu” eposunun obrazları	4	2	2
13.	Qaçqınlıq dastanları	4	2	2
14.	Məhəbbət dastanları	4	2	2
15.	Dramatik növün janrları	4	2	2
Cəmi:		60	30	30

Mövzuların qısa məzmunu

Mövzu № 1: Folklorun əsas səciyyəsi. Folklor nəzəriyyələri – 2 saat

Folklor söz sənətinin başlanğıcı kimi. Azərbaycan xalq ədəbiyyatına verilən adlar- "xalq ədəbiyyatı", "el sözləri", "ağız ədəbiyyatı", "şifahi xalq ədəbiyyatı" və s.

Şifahi ədəbiyyatın yazılı ədəbiyyatla oxşar və fərqli cəhətləri. Folklor və yazılı ədəbiyyatın qarşılıqlı əlaqəsi. Yazılı ədəbiyyatda folklordan istifadə formaları.

Folklor və xalqın tarixi. Tarixin folklorda əksi.

Xalq ədəbiyyatında vətənpərvərlik, humanizm və demokratiya

Şifahi ədəbiyyatın bağlı olduğu elmlər.

Folklorşünaslığın bir elm kimi meydana gəlməsi. Folklorşünaslıq elminin məqsəd və vəzifələri [1], [2], [4], [17].

Mövzu № 2: Azərbaycan folklorşünaslığı tarixi – 2 saat

Azərbaycan folklorşünaslığının yaranma dövrü və inkişafı. Orta əsrlərdə milli folklorun yazıya alınması; XIX əsrdə rusdilli mətbuatda ilk nəşrlər (SMOMPK, "Kavkazskiy vestnik", "Novoye obozreniye" və s.)

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin toplanması, rus dilinə tərcüməsi və SMOMPK məcmuəsində çap edilməsi. SMOMPK məcmuəsinin folklorumuzun nəşri və tədqiqində rolu.

Sovet dövrü folklorşünaslığı. "Azərbaycanı tədqiq və tətəbbü cəmiyyəti"nin fəaliyyəti. Böyük Vətən müharibəsindən sonrakı illərdə folklorşünaslıq: M.H.Təhmasib, Ə.Axundov, N.Seyidov və b.

1970-2000-ci illərdə fəaliyyət göstərən folklorşünaslar. Onların müxtəlif janrların tədqiqində rolu.

Yazılı ədəbiyyatda folklorlardan istifadə formaları [1], [2], [3], [4], [17], [63], [71], [72].

Mövzu № 3: Mifologiya. Arxaik janrlar – 2 saat

Mifologiya haqqında ümumi məlumat ("Mif" termininin etimologiyası). Mif yaradıcılığının cəmiyyətin mədəni inkişaf tarixində yeri. Mif şüur və davranış modeli kimi.

Qədim türk mifologiyası. Türk xalqlarının mifoloji görüşləri.

Azərbaycan mifologiyasının toplanması və nəşri.

Azərbaycan folklorunda mifoloji obrazlar. Xalq ədəbiyyatının formalaşmasında animistik, totemist, antropomorfist baxışların, magiyanın, mərasimlərin rolu. İnanç, alqış, qarğış, and və s. kimi arxaik janrlar. Onların xarakterik xüsusiyyətləri. Bu janrlarda sözün magik qüvvəsinə inamın təcəssümü.

İnancların xalq arasında sınaq, yozum, inam adları ilə yayılması. Uğur və uğursuzluq amilinin inanclar üçün əhəmiyyəti.

Alqış və qarğışlar- Xalqın xeyir və şərə münasibətini ifadə edən arxaik janrlar kimi. Bu janrların mənşəyi, yaranması və s.

Andlar şifahi ədəbiyyatımızın ilkin janrlarından biri kimi. Anda inam. Andın yaranma yolları. Əfsunlar - sözün magik gücünə inamı əks etdirən bir janr kimi. Əfsunların yaranmasında xalq inanclarının rolu.

Fallar haqqında ümumi məlumat.

Azərbaycan folklorşünaslığında az öyrənilmiş arxaik janrlar- türkçərarələr, yalanlar, dualar, cadular. Onların folklor nümunələri arasında yeri [1], [2], [4], [17], [57], [67].

Mövzu № 4: Lirik növün janrları və mərasim folkloru – 2 saat

Azərbaycan folklorunda mərasimlərin iki yerə bölünməsi. Doğum, adqoyma, taxtvermə mərasimləri. Müxtəlif təbiət qüvvələrini öz məqsədlərinə tabe etdirmək üçün keçirilən mərasimlər.

Novruz kütləvi xalq bayramı kimi. Novruz zamanı keçirilən mərasimlər və həmin mərasimlərdə iştirak edən obrazlar (Keçəl, Kosa, Keçi və s.)

Novruza qədər oxunan nəğmələr. İləxır çərşənbələr. Novruz zamanı oxunan nəğmələr. Novruz bayramının başqa xalq bayramları ilə fərqli və oxşar cəhətləri. Xalq adət-ənənə və rituallarının bayramda əksi. Türk xalqlarında Novruz bayramı.

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatında lirik növün ən geniş yayılmış janrlarından biri olan bayatılar. Bayatı sözünün etimologiyası və müxtəlif folklorşünasların bu barədə fikirləri.

Əkinçiliklə və maldarlıqla bağlı yaranan əmək nəğmələri. Holavarlar, əsasən, əkinçilik, cütçülüklə məşğul olan insanların məhsulu kimi. Qoyunçuluqla məşğul olan kütlələr arasında daha çox yayılan lirik parçalar-sayaçı sözləri.

F.Köçərlinin sayaçı sözlərinin həm hərfi, həm də məcazi mənalarını göstərməsi. Sayaçı sözlərinin başqa dillərə, o cümlədən, rus dilinə tərcüməsi. Sayaçı sözlərinin toplanması, rus dilinə tərcüməsi və SMOMPK məcmuəsində nəşri.

Sağın nəğmələri. Ovçu nəğmələri. Balıqçı nəğmələri.

Laylalar anaların beşik başında müəyyən musiqi ahəngi ilə oxuduğu nəğmələr kimi. Laylaların bayatılardan fərqli cəhəti.

Ağılar yas mərasimi zamanı söylənen nümunələr kimi. Oxşamaların məzmunundan başqa formal əlamətinə görə də bayatılardan fərqlənməsi. Əzizləmələr - lirik növün janrı kimi [1], [2], [3], [4], [17], [18], [19], [23], [57].

Mövzu № 5: Epik növün janrları: atalar sözü və məsəllər, tapmacalar, əfsanə və rəvayətlər – 2 saat

Xalqın bədii söz yaradıcılığında atalar sözü və məsəllərin yeri. Atalar sözü və məsəllərin forma və məzmunca yaxınlığı. Atalar sözü və məsəllərin fərqli cəhətləri.

Atalar sözü və məsəllərin toplanıb nəşr edilməsində SMOMPK məcmuəsinin rolu.

Tapmaca xalq ədəbiyyatının ən geniş yayılmış janrlarından biri kimi.

Tapmacaların türk xalqlarında adları.

Tapmacaların toplanması və nəşri.

Xalq həyatının bütün sahələrinə aid tapmacaların yaradılması.

Əfsanə epik növün janrı kimi. Əfsanə janrının spesifik xüsusiyyətləri.

Əfsanə janrında tarixilik. XX əsrin əvvəllərində rusdilli mətbuatda, o cümlədən SMOMPK məcmuəsində əfsanələrin çap olunması. Folklorşünaslıqda əfsanələrin mövzu və məzmun baxımından təsnifi problemi.

Qalalar haqqında mövcud olan əfsanələr.

Rəvayət epik növün janrı kimi. Rəvayətlərin spesifik xüsusiyyətləri. Müxtəlif folklorşünasların təsnifatları. Tarixi şəxsiyyətlərlə bağlı rəvayətlər.

Azərbaycanda rəvayətlərin toplanma, nəşr və öyrənilmə tarixindən [1], [2], [3], [4], [14], [17], [18].

Mövzu № 6: Azərbaycan nağılları. Təsnifatı. Lətifə janrı – 2 saat

Azərbaycan nağılları – şifahi xalq ədəbiyyatının ən geniş yayılmış janrlarından biri kimi.

Nağıllar kataloqu.

Nağılların milli özünəməxsusluğu.

Azərbaycan nağıllarının toplanması, rus dilinə tərcüməsi və SMOMPK məcmuəsində nəşri.

Azərbaycan nağıllarının toplanma və nəşrində “Məktəb”, “Dəbistan” jurnallarının yeri.

Nağılların bədii xüsusiyyətləri. Nağıllarda kontaminasiya və onun müxtəlif tipləri.

Xalq nağıllarının poetik mətnlərində “üç”, “yeddi”, “qırx” sayları.

Heyvanlar aləmindən bəhs edən nağıllar. Bu nağılların bizi insan cəmiyyətinin qədim dövrlərinə aparması. Heyvanlar aləmindən bəhs edən nağılların personajları.

Sehrli nağılların qədim kökləri. Sehrli nağıllarda divlər həm müsbət, həm də mənfi surət kimi. Sehrli nağıllarda əfsanəvi quşlar.

Nağıllarda sehrli əşyalar.

Ailə və məişətdə baş verən hadisələrlə bağlı məişət nağılları. Onların xalq içərisindən çıxan qəhrəmanları. SMOMPK-da Azərbaycan nağılları.

Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatında lətifələrin xüsusi yeri.

Azərbaycan lətifələrinin, əsasən, üç istiqamətdə yaranıb inkişaf etməsi. Lətifələrin sonu ibrətamiz olması. Lətifələrdə gülüşün tipləri.

Lətifələrin Azərbaycanda əsas etibarilə XIX əsrdən toplanması.

Lətifə sözünün lüğəvi mənası.

Lətifələrin SMOMPK məcmuəsində çap edilməsi.

Molla Nəsrəddin lətifələri. Bəhlul Danəndə lətifələri, onların spesifikasiyası. Bəhlul Danəndə obrazının mənşəyi haqqında fikirlər. Lətifələrin yazılı ədəbiyyatda əksi. Müxtəlif məzmunlu lətifələr.

Regional lətifələr. Qaravəllilərin janr xüsusiyyətləri. [1], [2], [3], [4], [17], [18], [19], [32], [33], [59].

Mövzu № 7: Ozan – aşıq sənəti. Aşıq şeirinin şəkilləri – 2 saat

Ozan sənəti haqqında ümumi məlumat. Ozan sənətinin aşıq sənətinə çevrilməsi. Ozan və aşıq sənətinin ümumi və fərqli cəhətləri. Şaman – ozan – aşıq əlaqələrinə dair.

Ozanın aşığa, qopuzun saza çevrilməsi mərhələsi. Qopuz haqqında məlumat. Genetik qaynaqlar “Aşıq” sözünün etimologiyası haqqında. Bu barədə olan müxtəlif fikir və mülahizələr.

Aşıq yaradıcılığı şifahi xalq ədəbiyyatının ən böyük və zəngin qolu kimi. Aşıq poeziyasının yaradıcıları – aşıqlar.

Aşıq poeziyasının həm forma, həm də məzmunca rəngarəngliyi. Aşıq sənətinin orijinallığı.

Aşıq şeirinin nümunələri və onların ağızdan-ağıza, əsrdən-əsrə keçməsi. Bu şeirlərin yazıya köçürülməməsi, şifahi şəkildə yaşaması.

Aşığın əsas çalğı aləti – saz. Saz haqqında məlumat.

Aşıqların qruplara bölünməsi.

Ustad-şagird ənənəsi. Aşıq yaradıcılığı sinkretik xalq sənəti növü kimi.

El şairlərinin xüsusiyyətləri.

Məhəbbət mövzusunun aşıq poeziyasının əsasını təşkil etməsi.

Aşıq yaradıcılığı yazılı ədəbiyyat ənənəsi ilə bağlı spesifik bir sahə kimi.

Aşıq poeziyasının forma və məzmun zənginliyi. Aşıq şeirinin şəkilləri – qoşma, gəraylı, təcnis, müxəmməs və s.

Qoşmanın strukturu, qafiyə sistemi. İdeya – məzmun xüsusiyyətləri.

Aşıq məktəbləri [1], [2], [4], [15], [17], [46], [47], [56], [57].

Mövzu № 8: Dastan janrı. Qədim türk dastanları – 2

saat

Dastan Azərbaycan folklorunun çox yayılmış və irihəcmli janrlardan biri kimi. “Dastan” sözünün mənası.

Azərbaycan dastanlarının təsnifatı.

Türk xalqlarında dastan yaradıcılığının qədim və zəngin ənənələrinin olması. Hələ İslamdan qabaqkı dövrlərdə türk xalqlarının “Əfrasiyab”, “Şu”, “Hun”, “Oğuz Xaqan” və s. kimi dastanları yaratmaları.

Qədim türk bahadırlıq dastanlarının tarixlə əlaqəsi.

Türk xalqları içərisində yayılmış uyğur “Oğuznamə”sinin xüsusi bir əhəmiyyət kəsb etməsi [1], [2], [4], [17], [25], [35].

Mövzu № 9: “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı. Nəşr və tədqiq tarixi – 2 saat

Qəhrəmanlıq dastanlarının bizə gəlib çatan ən qədim nümunələrindən biri olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı.

Dastanın əlyazmaları. Dastanın ən qədim qolları. Ən qədim süjetləri: motiv və obrazlar.

Dastanın bədii, estetik, ideya və tarixi əhəmiyyəti.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının əlyazmasının ilk dəfə tapılması.

Dastanın boylarının alman dilinə tərcüməsi. Dastanın Avropada tədqiqatı. Dastanın rus dilinə tərcüməsi.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı dünya tədqiqatında. Dastanın bir çox dillərə tərcüməsi. Dastanın Türkiyədə nəşri. Dastanın Azərbaycanda nəşri.

Dastanın motivləri əsasında yazılan əsərlər. Ulu öndər, ümummilli lider H.Əliyevin “Kitabi-Dədə Qorqud”un 1300 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı fərmanı (20 aprel 1997-ci il) və eposun öyrənilməsində yeni mərhələnin başlanması. “Kitabi-Dədə

Qorqud”un son nəşrləri. “Kitabi-Dədə Qorqud” ensiklopediyası. F.Zeynalov və S.Əlizadə nəşri. “Kitabi-Dədə Qorqud”un alman dilinə ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı (20 fevral, 2015-ci il tarixli) [1], [2], [4], [17], [38], [49], [51], [68], [69], [70].

Mövzu № 10: “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının obrazları – 2 saat

Dastanın müqəddiməsində rast gəlinən atalar sözü və məsəllər. Qadınların dörd tipə bölünməsi.

Dədə Qorqud haqqında məlumat. Dastanın boylarını danışan ozan Dədə Qorqud. Dədə Qorqudla bağlı türk xalqları arasında yaranan əfsanə və rəvayətlər. Dədə Qorqudun qəbri haqqında mülahizələr.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında Bayandır xan obrazı.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında oğuz qəhrəmanlarının obrazları.

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında qadın surətlərinin xüsusi yer tutması. Boylarda iştirak edən qadınların at çapması, qılınc oynatması və s. Oğuz cəmiyyətində qadınların hüquqları. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında ailə-cəmiyyətin əsas və müqəddəs bünövrəsi kimi. Qazan xan obrazı.

Dastanda qadınlar bir ana kimi.

Dastanın boyları. Dədə Qorqud boylarının xalq həyatının müxtəlif sahələrini əhatə etməsi.

Dastanda övladsızlıq motivi.

Dastanda mənfi obrazlar. Dəli Domrul surəti. “Can əvəzinə can vermə” motivi.

Təpəgöz surəti. F.Dits boy haqqında ilk mülahizə söyləyən alman şərqşünası kimi. V.M.Jirmunskinin Təpəgöz haqqında mülahizələri. Folklorşünas Ə.Sultanlının “Kitabi-Dədə Qorqud”a

həsr etdiyi tədqiqatında Təpəgözün Homerin “Odisseyə”sində olan Polifemlə müqayisəsi.

M.H.Təhmasibin monoqrafiyasında Təpəgözlə əlaqədar olan süjetlərin müqayisəli təhlili. Təpəgözün Azərbaycan nağıllarındakı divlərə oxşar cəhətləri.

Təpəgözün mənşəyi [1], [2], [4], [17], [38], [49], [51], [68], [69], [70].

Mövzu № 11: “Koroğlu” eposu: versiya və variantları – 2 saat

Dünya xalqlarının yaratdığı sənət əsərləri sırasında “Koroğlu” dastanının yeri. “Koroğlu” dastanının toplanması və nəşri. Dastanın yayıldığı etnik-coğrafi areallar. Koroğlu dastanı haqqında ilk mətbu məlumat. Şopen mətni. Şopen mətninin qüsurları və əhəmiyyəti.

Dastanın “Paris nüsxəsi”. Dastanın Təbriz variantının toplanması faktları kimi elmi əhəmiyyəti. Dastanın A.Xodzko variantı. Onun Avropada tanınmasında və yayılmasında rolu.

“Koroğlu” dastanının rus dilinə tərcüməsi.

“Koroğlu”nun XIX əsrin ortalarında alman və fransız dillərinə tərcümə olunması. Jorj Sandın fransız dilinə tərcüməsinin 1853-cü ildə nəşri. Qafqazın rusdilli mətbuatında dastana münasibət və maraq. Dastanın Azərbaycan nəşri.

“Koroğlu” dastanının variantları [1], [2], [4], [5], [10], [11], [12], [17], [52], [53], [68].

Mövzu № 12: “Koroğlu” eposunun obrazları – 2 saat

Koroğlu surəti — əsas epik qəhrəman kimi. Koroğlu dastanda olan bütün ideyaların əsas daşıyıcısı kimi. XIX əsrdə rusdilli mətbuatda dərc olunmuş bəzi variantlarda obrazın təhrif edilməsi.

Koroğlu və “Kitabi-Dədə Qorqud”dakı Qazan xan surətlərinin müqayisəli təhlili.

“Koroğlu” dastanının digər əsas surətləri.

Dastanda qadın surətləri.

“Koroğlu” dastanının struktur özünəməxsusluğu. Süjet və kompozisiyası. Dastandakı şeirlər. “Koroğlu”nun dili və bədii xüsusiyyətləri. Dastanda xalq ifadələri – bənzətmələr, təşbehlər, müqayisələr və s. [1], [2], [4], [5], [10], [11], [12], [17], [52], [53], [68].

Mövzu № 13: Qaçaqçılıq dastanları – 2 saat

“Qaçaq Nəbi” dastanı. Dastanın mövzusu, ideyası və quruluşu. Epik ənənə ilə bağlılığı. Qaçaq Nəbi surəti. Nəbinin silahdaşları. Əks cəbhədəki mənfi obrazlar. Dastanda əsas qadın surəti. Dastanın məzmun xüsusiyyətləri. Nəşr variantları. “Qaçaq Nəbi” SMOMPK-da.

“Qaçaq Kərəm” dastanı. Nəşri və tədqiqi tarixi. Dastanın məzmun və ideya xüsusiyyətləri. Qaçaq Kərəm surəti. Dastandakı əsas surətlər. Qaçaq Kərəm və İsrafil ağa. Dastanın variantları

Qaçaqqlar haqqında aşıq nəğmə, rəvayət və süjetləri.

“Molla Nur” dastanı. Dastanın süjeti, kompozisiyası, ideya və məzmunu. Dastanın surətlər aləmi. əsərləri. Dastanın toplanması və nəşri tarixi, variantları. Molla Nur xalq qəhrəmanı kimi [1], [2], [3], [4], [11], [16], [17], [75].

Mövzu № 14: Məhəbbət dastanları – 2 saat

Azərbaycan xalq dastanlarının böyük bir hissəsini məhəbbət dastanlarının təşkil etməsi. Məhəbbət dastanlarının strukturundakı ustadnamə və duvaqqapmanın funksiyaları. Məhəbbət dastanlarının öz xarakteri etibarilə bir-birindən fərqlənməsi.

Məhəbbət dastanlarının müxtəlif yollarla yaranması.

Məhəbbət dastanlarının yaranmasında və yayılmasında aşığıların fəaliyyəti.

M.H.Təhmasibin Azərbaycan dastanları üzrə apardığı tədqiqatlar.

Məhəbbət dastanlarının toplanması, nəşri və öyrənilməsi.

“Əsli və Kərəm” dastanı. Dastanın məzmunu. Əsli və Kərəm əsas surətlər kimi. “Əsli və Kərəm” dastanı SMOMPK-da.

“Aşığı Qərib” dastanı. “Aşığı Qərib” dastanı ən çox yayılan dastanlardan biri kimi. Aşığı Qərib surəti.

Dastanın əsas surətlərindən biri olan Şahsənəm. Ana obrazı. Mənfi planda işlənmiş surətlər.

“Abbas və Gülgəz” dastanı. Dastanın bir neçə variantının olması.

“Şah İsmayıl” dastanı. Dastanın meydana gəlməsi və qəhrəmanı Şah İsmayılın prototipi barədə alimlərin fikirləri.

SMOMPK-da məhəbbət dastanları.

“Alı xan və Pəri xanım” dastanı. Dastanda obrazlar [1], [2], [4], [12], [16], [17], [68].

Mövzu № 15: Dramatik növün janrları – 2 saat

Dramatik növün epik və lirik növlərdən fərqi. Burada hərəkət və dinamikanın üstünlük təşkil etməsi.

Xalq oyunları ilk kulturoloji hadisə kimi. Xalq oyunlarının yaranma və inkişaf mərhələləri.

Azərbaycan xalqının ilkin mədəniyyət düşüncəsində oyun, tamaşa modeli. Oyun və tamaşa mədəniyyətinin özəllikləri. “Oyun” sözünün mənşəyi ilə bağlı fikirlər. Əski yazılı mənbələrdə xalq oyunları.

Türk etnoslarının erkən məskunlaşma dövründən orta sivil çağlara və günümüzə qədər xalq oyunlarının keçdiyi inkişaf mərhələləri.

Uşaq oyunlarının tarixi.

Uşaq oyunlarının tərbiyəvi, didaktik əhəmiyyəti.

Meydan tamaşalarının tarixi və səciyyəvi xüsusiyyətləri. Meydan tamaşalarının tarixi. Sözsüz-pantomima tamaşaları. “Him-cim” tamaşalarından süjetli rəqslərə qədər.

Meydan tamaşalarının məzmun və tiplərə görə təsnifi. [1], [2], [4], [17], [18].

Tədris texnologiyaları, təlimin interaktiv formaları

Bu kursda tədris fəaliyyətinin aşağıdakı formalarından istifadə edilir: mühazirələr, praktik məşğələlər, tələbələrin sərbəst işləri. Bundan başqa, aşağıdakı interaktiv formaların və tədris texnologiyalarının tətbiqi məqsədəuyğundur: portfolio – kursun problematikası üzrə materialların toplanılması və qiymətləndirilməsi üçün; şifahi ünsiyyətdə işlənmə prinsipinin mənimsənilməsi və məqsədəuyğun istifadə üçün vərdişlərin formalaşdırılması məqsədilə folklorun analitik analizi; informasiya texnologiyaları – müxtəlif tətbiqi məsələlərin həlli üçün.

Tədris resursları

Tədris avadanlığı və əyani vəsaitlər

Sərbəst (fərdi) işlərin mövzuları

1. Folklorşünaslığın tarixi, folklor nəzəriyyələri. Azərbaycan folklorşünaslığı
2. Lirik növün janrları
3. Epik növün janrları
4. Azərbaycan nağılları
5. Qədim türk dastanları
6. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı
7. “Koroğlu” dastanı
8. Məhəbbət dastanları
9. Qaçqınlıq dastanları
10. Dramatik növün janrları

ƏDƏBİYYAT

Əsas:

1. Əfəndiyev Paşa. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı: “Elm və təhsil”, 2012, 600 s.
2. Nəbiyev Azad. Azərbaycan xalq ədəbiyyatı. 2 cild, Bakı: “Çıraq”, 2009, 640 s., B.: “Elm”, 2006, 648 s.
3. Orucova S. Azərbaycan folklorunun toplama, tərcümə və nəşr problemləri (QƏXTMT – SMOMPK materialları əsasında). Bakı: “Elm və təhsil”, 2012, 536 s.
4. Vəliyev Vəqif. Azərbaycan folkloru. Bakı: “Maarif” nəşriyyatı, 1985, 414 s.

Əlavə:

5. Abbasov E. “Koroğlu”: Poetik sistemi və strukturu. (Paris nüsxəsi əsasında). Bakı: “Nurlan”, 2008, 140 s.
6. Abdullayev B. Haqqın səsi. Bakı: “Azərnəşr”, 1987, 280 s.
7. Ağayev H. Azərbaycan milli xalq oyunları. Bakı: “Azərnəşr”, 1992, 80 s.
8. Allahverdiyev M. Azərbaycan xalq teatrı tarixi. Bakı: “Maarif”, 1978, 233 s.
9. Araslı H. Aşıq yaradıcılığı. Bakı, 1960, 121 s.
10. Aşıq ədəbiyyatı antologiyası. 3 cildə. I cild. Aşıq poeziyası. Bakı, 2017, 592 s.
11. Aşıq ədəbiyyatı antologiyası. 3 cildə. II cild. Qəhrəmanlıq dastanları. Bakı, 2017, 512 s.
12. Aşıq ədəbiyyatı antologiyası. 3 cildə. III cild. Məhəbbət dastanları. Bakı, 2017, 640 s.
13. Aslanov E.M. El-oba oyunu, xalq tamaşası. Bakı: “İşiq”, 1984, 276 s.
14. Atalar sözü. Bakı: “Öndər nəşriyyat”, 2004, 264 s.
15. Azərbaycan aşıqları və el şairləri. 2 cildə, Bakı: “Elm”, I c., 1983, 375 s.; II c., 1984, 424 s.

16. Azərbaycan dastanları. 5 cilddə. Bakı: “Lider nəşriyyat”, 2005, I c. – 392 s., II – 448 s., III c. – 328 s., IV c. – 439 s., V c. – 344 s.
17. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. 6 cilddə, I cild (Xalq ədəbiyyatı). Bakı: “Elm”, 2004, 760 s.
18. Azərbaycan folkloru antologiyası. 2 kitabda, Bakı: Azərb.SSR EA nəşriyyatı, 1968, I k. – 291 s., II k. – 260 s.
19. Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası. 20 cilddə, I cild (Xalq ədəbiyyatı). Bakı: “Elm”, 1982, 512 s.
20. Azərbaycan nağılları. 5 cilddə. Bakı: “Şərq-Qərb”, 2005, I c. – 360 s., II – 320 s., III c. – 296 s., IV c. – 336 s., V c. – 304 s.
21. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər. I-XXXVII kitablar, 1961-2012
22. Azərbaycan folklor nümunələrində milli-mənəvi dəyərlərin təcəssümü mövzusunda Respublika elmi konfransının materialları. Bakı: “Elm və təhsil”, 2015, 348 s.
23. Bayatılar (toplayanlar: V.Vəliyev, S.Paşayev). Bakı: “Yazıçı”, 1985, 200 s.
24. Bəydili C. Türk mifoloji sözlüyü. Bakı: “Elm”, 2003, 418 s.
25. Cəfərov N. Eposdan-kitaba. Bakı: “Maarif”, 1999, 220 s.
26. Cəfərov N. «Koroğlu»nun poetikası. «Dil və ədəbiyyat» jurnalına əlavə. Bakı: BDU, 1997, 48 s.
27. Cəfərli M. Azərbaycan məhəbbət dastanlarının poetikası. Bakı: “Elm”, 2000, 265 s.
28. Elçin Muxtar Elxan. Yeddi çərşənbə, yeddi bayram. Bakı: “Nurlan”, 2009, 72 s.
29. Əfəndiyev P. Azərbaycan folklorşünaslığı (müntəxəbat). Bakı: ADPU-nun nəşri, 2000, 223 s.
30. Əfəndiyev P. Azərbaycan folklorşünaslığı (1920-ci ilə qədər) Bakı: “Maarif”, 1994, 153 s.
31. Əfəndiyev P. Dastan yaradıcılığı. Bakı: ADPU, 1999, 166 s.
32. Əliyev O. Azərbaycan nağıllarının poetikası. Bakı: “Səda”, 2001, 191 s.

33. Əliyev O. Azərbaycan nağıllarının təsnifi və janr xüsusiyyətləri. "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatına dair tədqiqlər", VII c. 1961, səh. 57-90
34. Əliyev K. Açıq kitab - "Dədə Qorqud". Bakı: "Elm və təhsil", 2015, 116 s.
35. Əsgər Ə. "Oğuznamə yaradıcılığı" Bakı:2013, 340 s.
36. Dadaşzadə M. Azərbaycan xalqının orta əsr mənəvi mədəniyyəti. Bakı: "Elm", 1985, 201 s.
37. Dədə Qorqud kitabı. Ensiklopedik lüğət. Bakı: "Öndər nəşriyyat", 2004, 368 s.
38. Dədə Şəmşir ərməğanı. Bakı: "Vətənoğlu" NP MMC, 2018, s.176
39. Dəmirçizadə Ə. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının dili. Bakı: Elm, 1959, 140 s.
40. Folklorşünaslıq jurnalı. Bakı: 2017-ci ildən.
41. Hacıyev A. Bayatı poetikası. Bakı: "Elm", 2000, 162 s.
42. Həkimov M. Azərbaycan aşığı ədəbiyyatı. Bakı: "Yazıçı", 1983, 240 s.
43. Hüseynoğlu K. Azərbaycan şeir mədəniyyəti. Bakı: "Ozan", 1996, 88 s.
44. İracoğlu M. Azərbaycan xalq şeirinin şəkilləri. Bakı, 2001
45. Xalq oyun-tamaşa mədəniyyətimizdə deyim və adların izahlı söz kitabı. Bakı: "İşıq", 1984, 275 s.
46. Xəlilov N. Aşığı sənətinin təşəkkülü. Bakı: "Bakı Universiteti" Nəşriyyatı, 2003, 120 s.
47. Xəlilov N. Aşığı yaradıcılığı və yazılı poeziya. Bakı: "Elm", 2012, 325 s.
48. Xəstə Qasımın dastanı. Bakı, 2018, 103 s.
49. Kitabi-Dədə Qorqud. Bakı: "Yazıçı", 1988, 265 s.; Bakı: "Yeni Nəşrlər Evi", 1999, 704 s.;
50. Kitabi-Dədə Qorqud. Məqalələr toplusu. Bakı: "Elm", 1999, 172 s.

51. "Kitabi-Dədə Qorqud və Türk dünyası" Beynəlxalq elmi konfransın materialları. Bakı: "Araz", 2015, 799 s.
52. Koroğlu. (Tərtib edənlər: İ.Abbaslı, B.Abdulla), Bakı: "Lider nəşriyyat", 2005, 552 s.
53. Koroğlu X.H. Oğuz qəhrəmanlıq eposu. Bakı: "Yurd", 1999, 244 s.
54. Qafarlı R. Folklorşünaslıq və mifologiya məsələləri (Nəzəri mülahizələr və metodik göstərişlər). Bakı: ADPU, 2002
55. Qafarlı R. Azərbaycan türklərinin mifologiyası. Bakı: "Ağrıdağ", 2004, 236 s.
56. Qasımlı M. Ozan – aşığı sənəti. Bakı: «Uğur», 2003, 308 s.
57. Qasımlı M., Allahmanlı M. "Aşığı şeirinin poetik biçimləri və çeşidləri", Bakı: "Elm və təhsil", 2018, 220 s.
58. Qasımov Ə. Azərbaycan xalq oyunları. Bakı: BDU nəşriyyatı, 2006, 187 s.
59. Molla Nəsrəddin lətifələri (Azərbaycan mətnləri əsasında). Bakı: "Sabah", 2018, 376 s. (48 səhifə illüstrasiya)
60. Namazov Q. Azərbaycan aşığı sənəti. Bakı: "Yazıçı", 1984, 189 s.
61. Novruz bayramı ensiklopediyası. Xalq bayramı. Bakı: "Şərq-Qərb", 2008, 208 s.
62. Orucov H. Azərbaycanda din: ən qədim dövrdən bu günədək. Bakı: "İdrak İB", 2012, 428 s.
63. Oruclu S. Azərbaycan folklorunun rus dilinə tərcüməsi probleminin özünəməxsusluğu. Bakı: "Səda", 2007, 204 s.
64. Orucova S. "Qaçaq Nəbi" SMOMPK məcmuəsində. // "Dil və Ədəbiyyat", №1, Bakı, 2012
65. Seyidov M. Azərbaycan mifik təfəkkürünün qaynaqları. Bakı: "Yazıçı", 1983, 326 s.
66. Seyidov M. Azərbaycan xalqının soykökünü düşünərkən. Bakı: "Yazıçı", 1989, 500 s.
67. Şükürov A. Mifologiya. I-X kitablar. Bakı, 1995-2000

68. Təhmasib M. Azərbaycan xalq dastanları (orta əsrlər). Bakı: “Elm”, 1972, 397 s.
69. Təhmasib M. Məqalələr / Tərtib edənlər Cəfərli M., Əliyev O. Bakı: “Elm”, 2005, 219 s.
70. Təhmasib M. Seçilmiş əsərləri. 2 cilddə, I c., Bakı: “Mütərcim”, 2010, 488 s.; II c., “Kitab aləmi” NPM, 2010, 440 s.
71. Umudov Q. Folklorşünaslığın tarixindən. Bakı, 1995, 108 s.
72. Umudov Q. Azərbaycan folklorşünaslığı: tarixi və problemləri. Bakı, 2011, 152 s.
73. Vəliyev V. Azərbaycan qəhrəmanlıq dastanları. Bakı, 1980, 583 s.
74. Vəliyev V. Qaynar söz çeşməsi. Bakı: “Yazıçı”, 1981. s.71.
75. Yeddi dastan (toplayıb tərtib edəni R. Rüstəmxadə), Bakı: “Azərnəşr”, 1989, 496 s.

Rus dilində:

76. Абдулла Б. Азербайджанский обрядовый фольклор и его поэтика. Баку : “ЭЛМ”, 1990, 216 с.
77. Баскаков Н. Русские фамилии тюрского происхождения. Баку : Язычы, 1992. - 278 с.
78. Величко В. Кавказ (Русское дело междуплеменные вопросы). Баку, 1990, 224 с.
79. Жирмунский В.М. Тюркский героический эпос. - Л.: Наука, 1974. 727 с.
80. Зейналов А. Азербайджанские баяты в Кафказском регионе. Автореферат диссер. Канд. Фил. Наук. Баку, 1991, 21 с.
81. Каташ С. Алкышы- древний жанр тюркского фольклора (Тезисы докладов и сообщений II Всесоюз. Тюрколог. Конференции. Алма-Ата, 1976
82. Каррыев В.А. Эпические сказания о Кероглы у тюркоязычных народов. Москва: «Наука», 1968, 260 с.
83. Короглы Х.Г., Набиев А.М. Азербайджанский героический эпос. Баку: Язычы, 1996, 308 с.

84. Коккьяра Дж. История фольклористики в Европе. Москва, 1960
85. Кляшторный С.Т. Мифологические сюжеты в древнетюркских памятниках // Тюркол. сб. 1977. М., 1981. С. 117-138;
86. Мелетинский Е.М. Поэтика Мифа. Москва: «Наука» 2000.
87. Мелетинский Е.М. Герой волшебной сказки. Л.: ЛГУ, 1986
88. Мифы народов мира. Энциклопедия. Гл. ред. Токарев С.А. Москва, 2008, 1147 с.
89. Набиев А. Типология и взаимосвязи азербайджанского и узбекского фольклора. Автореферат диссер. Канд. Фил. Наук. Баку, 1981, 162 с.
90. Оруджева С. Общие сведения о малых стихотворно-лирических жанрах фольклора, отраженных в СМОМПК // «Литературный текст XX века: проблемы поэтики». Материалы V международной научно-практической конференции, Челябинск, Цицеро, 2012
91. Оруджева С. Научно-теоретические принципы и практические результаты СМОМПК (Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа) в сборе, издании и переводе фольклорного культурного пласта. // Вестник Волжского государственного университета имени В.Н.Татищева, 2013, №3
92. Оруджева С. Принципы сбора фольклора (на материалах СМОМПК – Сборника материалов для описания местностей и племен Кавказа). // Вестник Томского государственного педагогического университета, Томск, 2013, №7
93. Оруджева С. Песни-саячи в СМОМПК в представлении Ф.Кочарли. // Вестник Московского государственного педагогического университета, Москва, 2013, №2
94. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. Л., 1986

95. Рагимова Э. Современные русские переводы азербайджанского дастана «Кероглу». Баку, 1995
96. Рагимова Э. Практика и история русского перевода эпоса «Деде Коркут». Баку, 1995
97. Фарзалиев Т. Азербайджанские народные лэтифе. Автореферат диссер. Канд. Фил. Наук. Баку, 1965
98. Щербак М.А. Огузнаме. Мухаббат-наме. Москва, 1959, 170 с.
99. Якубова С. Азербайджанское народное сказание «Ашиг Гариб», Баку, 1968